

OPSCHALING VAN PUBLIEK-PRIVATE SAMENWERKING IN HET BEROEPSONDERWIJS

SAMENVATTING

Dit groeifondsvoorstel focust op het oplossen van de zogenaamde ‘*skills gap*’ via regionale publiek-private samenwerkingsverbanden in het mbo, hbo en wo. In 2018 berekende McKinsey dat tenminste 58% van alle beroepen significant zal veranderen in de komende 10 jaar (Manyika, 2017; McKinsey & Company, 2018). Deze veranderingen worden door de COVID-19 pandemie versneld. In Nederland alleen, zo toont een recent rapport van PWC, zullen in de komende jaren 1,6 miljoen banen verdwijnen door digitalisering (PWC, 2020).

Ondanks alle inspanningen is Nederland op dit moment niet toegerust om deze skills gap op te lossen vanwege een tweetal redenen: (a) Er wordt onvoldoende rekening gehouden met regionale uitvoering, en (b) De (regionale) samenwerking tussen (met name) mkb bedrijven en (mbo, hbo en wo) instellingen is nog onvoldoende om flexibel en wendbaar te kunnen voldoen aan de *human capital*- en innovatievraag van deze bedrijven. Er is behoefte aan een gecoördineerde aanpak leidend tot verbeterde inzet en organisatie van scholing op de lange termijn, zodat (kleine) bedrijven betere toegang hebben tot het benodigd personeel (zowel kwantitatief als kwalitatief), daarmee de productiviteit stijgt en het verdienvermogen van Nederland positief wordt beïnvloed.

Regionale overheden, bedrijven en scholen hebben de afgelopen 10 jaar een aanpak ontwikkeld die antwoord geeft op bovenstaande vragen, mede gestimuleerd door innovatieve overheidsinterventies zoals het Regionaal investeringsfonds mbo, Centres of expertise, MKB!idee en SLIM. De publiek-private aanpak is vanaf het begin opgezet als coalitie van regionale partijen van onderwijs, bedrijfsleven en regionale overheden én de Rijksoverheid, gebaseerd op gedeeld eigenaarschap en evenwichtige cofinanciering. Dit heeft geleid tot bijna 400 regionale publiek-private samenwerkingsverbanden (pps), evenwichtig verspreid over heel Nederland, gericht op grote uitdagingen zoals digitalisering en energietransitie, voorzien van een specifieke regionale context.

Dit voorstel dat hierna concreet wordt uitgewerkt, richt zich specifiek op de opschaling van de *succesvolle* samenwerkingsverbanden, leidend tot een bereik van in totaal 180.000 (toekomstige) medewerkers. Door de inzet hierop krijgen (kleine) bedrijven betere toegang

tot het benodigd personeel (zowel kwantitatief als kwalitatief), waardoor de productiviteit stijgt en het verdienvermogen van Nederland positief wordt beïnvloed.

Het voorstel is gebaseerd op de denktank ‘toekomst van publiek-privaat samenwerken’ onder leiding van Hans de Jong (zie bijlage 1), ruim 60 innovatieve ideeën van in totaal 250 mkb ondernemers die projecten uitvoeren om de *skills gap* voor hun bedrijf op te lossen (MKB idee), de eindevaluatie van het Regionaal investeringsfonds mbo, waaruit blijkt dat investeren in deze samenwerking aantoonbaar leidt tot een verbetering in de aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt, en diverse analyses en impactmetingen van Wij Zijn Katapult.

OPSCHALING VAN PUBLIEK-PRIVATE SAMENWERKING IN HET BEROEPSONDERWIJS

INHOUD

INLEIDING	3
COALITIE VAN RIJK, OVERHEDEN, ONDERWIJS EN BEDRIJFSLEVEN	4
KRITISCHE SUCCESFACTOREN VOOR OPSCHALING	5
INVESTEREN EN EEN GEKOORDINEERDE AANPAK IS NOODZAKELIJK	6
TOT SLOT: CONSORTIUM VAN OVERHEDEN, ONDERWIJS EN BEDRIJFSLEVEN	10

INLEIDING

Dit groeifondsvoorstel focust op het oplossen van de zogenaamde ‘*skills gap*’ via regionale publiek-private samenwerkingsverbanden (pps) in het mbo, hbo en wo.

De investeringen in onder meer het Groeifonds zijn erop gericht om Nederland zijn sterke concurrentiepositie en brede welvaart te laten behouden, door transitie op het gebied van digitalisering, energie, gezondheid, duurzame landbouw en door het tegengaan van klimaatverandering te versnellen. Investerings in onderzoek en innovaties zijn daarbij belangrijk, maar de rol die het beroepsonderwijs speelt bij eerdergenoemde transitie wordt – gezien de omvang van investeringen en beleidsaandacht – nog zwaar onderschat (Wetenschappelijke Raad voor Regeringsbeleid, 2013; Europese Commissie, 2020).

In 2018 berekende McKinsey dat tenminste 58% van alle beroepen significant zal veranderen in de komende 10 jaar (Manyika, 2017; McKinsey & Company, 2018). Deze veranderingen worden door de COVID-19 pandemie versneld. In Nederland alleen, zo toont een recent rapport van PWC, zullen in de komende jaren 1,6 miljoen banen verdwijnen door digitalisering (PWC, 2020). Beide rapporten - en nog vele andere analyses - benadrukken de noodzaak voor innovatieve scholing en herscholing, om (toekomstige) medewerkers hierop voor te bereiden.

Ondanks alle inspanningen is Nederland op dit moment niet toegerust om deze skills gap op te lossen vanwege een tweetal redenen:

- (1) Er wordt onvoldoende rekening gehouden met regionale uitvoering. Zo constateert Wilthagen (2021) dat regionale uitvoering van het huidige herstellepakket zeer moeizaam gaat, en de huidige aanpak leidt tot versnippering en fragmentatie in de regio terwijl de regio juist vraagt om een integrale aanpak.
- (2) De (regionale) samenwerking tussen (met name) mkb bedrijven en (mbo, hbo en wo) instellingen is nog onvoldoende om flexibel en wendbaar te kunnen voldoen aan de human capital- en innovatievraag van deze bedrijven.¹

Er is behoefte aan een gecoördineerde aanpak leidend tot verbeterde inzet en organisatie van scholing op de lange termijn, zodat (kleine) bedrijven betere toegang hebben tot het benodigd personeel (zowel kwantitatief als kwalitatief), daarmee de productiviteit stijgt en het verdienvermogen van Nederland positief wordt beïnvloed.

¹ Zie tevens bijlage 1 voor een uitgebreidere probleemanalyse.

COALITIE VAN RIJK, OVERHEDEN, ONDERWIJS EN BEDRIJFSLEVEN

Regionale overheden, bedrijven en scholen hebben de afgelopen 10 jaar een aanpak ontwikkeld die antwoord geeft op bovenstaande vragen, mede gestimuleerd door innovatieve overheidsinterventies zoals het Regionaal investeringsfonds mbo, Centres of expertise, MKB!dee en SLIM.

De publiek-private aanpak is vanaf het begin opgezet als coalitie van regionale partijen van onderwijs, bedrijfsleven en regionale overheden én de Rijksoverheid, gebaseerd op gedeeld eigenaarschap en evenwichtige cofinanciering. Iedere partij investeert vanuit eigen belang en beleid in deze regionale – en soms ook landelijke – samenwerking. Pps heeft zich ook bewezen als instrument voor de uitvoering van regionale agenda's. Dat is bijvoorbeeld goed terug te zien in het feit dat *alle* provincies en vrijwel alle gemeenten een aandeel hebben genomen in veel pps'en.²

Dit heeft geleid tot de volgende resultaten:

- Er zijn bijna 400 regionale publiek-private samenwerkingsverbanden (pps), evenwichtig verspreid over heel Nederland, gericht op grote uitdagingen zoals digitalisering en energietransitie, voorzien van een specifieke regionale context. Voorbeelden zijn Wind op Zee in Zeeland, Healthy Ageing in Groningen, Scholingsalliantie Noord-Nederland en High Tech in de regio Twente,³
- In 2019 bleek uit een impactmeting van Katapult onder 182 van deze pps'en een participatie van 10.000 bedrijven, en een bereik van 82.000 studenten. Na de zomer worden de uitkomsten gepubliceerd van de hernieuwde impactmeting, waarin een sterke groei bij met name het mkb zichtbaar is;
- Regionale overheden en bedrijven investeren hier aanzienlijk in. Van de totale omzet in samenwerkingsverbanden van ongeveer 400 miljoen over de afgelopen 10 jaar is 133 miljoen afkomstig uit het bedrijfsleven, en 133 miljoen uit regionale overheden. Bedrijven investeren meer naarmate de pps succesvoller is;
- Deze samenwerkingsverbanden verbeteren aantoonbaar de aansluiting tussen onderwijs-arbeidsmarkt (Dialogic, 2020): bedrijven zijn tevreden, studenten krijgen beter onderwijs, en instellingen worden responsiever;
- Bedrijven nemen zélf steeds vaker het initiatief voor deze samenwerking, zo bewijzen de Technohubs van het A&O Fonds en diverse andere branche-gerichte initiatieven⁴.

² Op enkele gemeenten na zijn ze allen betrokken: Vast staat dat de grote gemeenten in ieder geval altijd partner zijn in één of meerdere PPS'en.. Kleinere gemeenten zijn vaker via representerende gremia zoals economic boards en dergelijke betrokken.

³ Zie <http://netwerk.wijzijkatapult.nl> voor het Nederlandse netwerk, en <http://netwerk.wijzijkatapult.nl/cove> voor het Europese netwerk

⁴ Zie hieromtrent tevens het samenhangende Groeifondsvoorstel omtrent opschaling van Field Labs.

‘Digitale Werkplaatsen’ voor het mkb bewijzen tevens dat de productiviteit van bedrijven toeneemt door slimme samenwerking. Het wordt dus steeds meer een gedeelde verantwoordelijkheid van scholen, bedrijven en regionale overheden;

- Tot slot sluiten ook universiteiten steeds nadrukkelijk aan op deze regionale netwerken, niet alleen vanuit hun onderzoeksfunctie, maar ook de rol die zij spelen bij het *state-of-the-art* opleiden van de beroepsbevolking⁵.

Daarmee is in 10 jaar een infrastructuur ontstaan, die in staat is om in grote mate een antwoord te geven op de in de inleiding omschreven *skills gap*. Daarvoor is echter wel een aanzienlijke, gecoördineerde aanpak nodig: De ontwikkeling staat nu op een kantelpunt tussen enerzijds de bestaande netwerken, kennis en commitment te laten verwateren, en anderzijds door laten groeien naar een landelijk dekkende infrastructuur die duurzaam is ingebed in de regio.⁶

KRITISCHE SUCCESFACTOREN VOOR OPSCHALING

Veel nationale en Europese overheidsrapporten wijzen op het succes van deze samenwerkingsverbanden en betogen hierin te investeren (Techniekpact 2021, Topsectoren 2021, SER 2021, Europese Commissie, 2020, Samenwerkingsverband Noord Nederland, 2021, Denktank toekomst publiek-privaat samenwerken, 2021).

Dit doen zij om een aantal redenen:

- Vanuit de analyse dat alléén door intensieve samenwerking in de regio wendbaar en responsief kan worden gehandeld, en dit nog onvoldoende gebeurt. Er moeten zogenaamde ‘regionale skills ecosystemen’ worden ontwikkeld. Hoewel deze in ontwikkeling zijn, vereist dit een massieve investering én een gecoördineerde aanpak om deze tot wasdom te laten komen⁷;
- Dat juist sterke, fijnmazige, regionale samenwerkingsverbanden het eenvoudiger is om ook lager opgeleiden, ouderen en flexwerkers te bereiken. Daarmee worden juist ‘moeilijke’ doelgroepen bereikt, met een positieve invloed op werkgelegenheid en onderbenutting van de huidige beroepsbevolking;
- Je absoluut niet wéér nieuwe structuren willen opbouwen. Er is reeds sterke basisinfrastructuur opgebouwd met grote bijdrage vanuit rijk en regio’s. Daar moet men op doorbouwen. Praktisch voorbeeld is de oproep *Manifest Werken &*

⁵ Zie hieromtrent tevens het samenhangende Groeifondsvoorstel over Leven Lang Ontwikkelen in regionale hubs van de VSNU..

⁶ Zie voor een uitgebreide analyse hiervan bijlage 1: de toekomst van publiek-privaat samenwerken

⁷ Een praktisch voorbeeld betreft Techport in IJmuiden. Op dit moment maken zij gebruik van zes separate regelingen om hun *skills ecosystem* te ontwikkelen.

Ontwikkelen 2030 Noord-Holland, met als oproep tot behoud en versterken van het opgebouwde regionale ecosysteem aan Techniek- en Technologie campussen/pps'en;

- Vanuit de analyse dat leren, werken en innoveren onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn. Er wordt nu gefragmenteerd ingezet op onderwijsverbetering, leven lang ontwikkelen en innovatiestimulering⁸. Dit leidt tot vele gefragmenteerde netwerken. Terwijl in de praktijk deze drie onderdelen onlosmakelijk met elkaar verbonden zijn;⁹
- De scholingsalliantie Noord Nederland (SAN) onderkent het advies van de commissie dat praktisch opgeleiden een belangrijke groep is, waarbij niet alleen opleidingskosten, maar ook asymmetrische informatie en kosten van levensonderhoud tijdens het traject een rol spelen. Dat een belangrijke groep de praktisch opgeleiden zijn. Pps'en kunnen hier een bijdrage aan leveren omdat ze veelal dichtbij inwoners in de regio georganiseerd worden, waardoor de informatievoorziening ook dichtbij en veelal face-to-face georganiseerd wordt.

INVESTEREN EN EEN GECOORDINEERDE AANPAK IS NOODZAKELIJK

Zoals betoogd is het nu het juiste moment om te investeren in deze infrastructuur. Veel pps'en zijn goed in wat ze doen (excellente uitvoering). Hun potentie wordt echter nog niet ten volle benut. Op regionaal niveau zijn er nog (te) weinig onderlinge verbindingen tussen pps'en die crossovers mogelijk maken, innovaties in de onderwijsketen worden nog beperkt gerealiseerd, het wiel wordt nog vaak opnieuw uitgevonden. De versnippering is daarmee (te) groot en neemt met het (vooral) ontwikkelen van nieuwe pps'en eerder toe dan af. De schaalgrootte van bestaande pps'en blijft hierdoor klein. Die kleinschaligheid is weer een risico voor de toekomstbestendigheid van veel pps'en.

Er zijn veel positieve voorbeelden van pps'en die bezig zijn op te schalen of klaar zijn om door te groeien. Die voorbeelden laten zien wat er mogelijk is én wat hiervoor nodig is. Maar de schaal is nog klein, en het tempo (te) laag. Een versterking en versnelling van deze

⁸ Zie hieromtrent ook het samenhangende Groeifondsvoorstel van de Topsectoren omtrent *learning communities*.

⁹ Een praktisch voorbeeld is het Sustainable Electric Energy Centre of expertise in Arnhem, waarin omscholing, innovatieprojecten, en de reguliere opleiding met elkaar worden verbonden. Samenwerkingsverbanden waarin deze driehoek wordt verbonden worden tevens bepleit door de Topsectoren in hun gezamenlijke roadmap *human capital*.

ontwikkeling is zeer gewenst. Daarvoor is een gerichte en gecoördineerde aanpak noodzakelijk, via de volgende hoofdlijnen¹⁰.

1. Richt een fonds in voor cofinanciering van succesvolle pps'en, zodat deze kunnen worden opgeschaald: het betrekken van meer bedrijven en meer deelnemers.

In 2019 waren 10.000 bedrijven en zo'n 82.000 deelnemers betrokken bij de activiteiten van 192 samenwerkingsverbanden. Afhankelijk van de sector wordt daarmee 2 a 4% van de bedrijven betrokken, ongeveer 8% van de studenten in mbo/hbo. De afgelopen twee jaar hebben meerdere pps'en hun activiteiten opgeschaald, waarbij werd ingezet om *meer* bedrijven en *meer* deelnemers te betrekken. Dat geeft de volgende potentiële kwantitatieve resultaten:

Kwantitatieve resultaten pps en prognose op basis continuïteit (basispad)				
Berekend obv. mediaan per pps, op basis van 192 pps'en, impactmeting 2019				
Sector	Bereik studenten (direct)*	Bereik studenten (exponentieel)	Bereik werknemers (voor LLO activiteiten resp. bijdrage aan activiteiten)	Bereik werknemers (exponentieel)
Mbo	400	61.200	58	8.874
Hbo	600	23.400	180	7.020
* dit omvat het directe bereik. Het indirecte bereik (via bijvoorbeeld keuzemodules) ligt een veelvoud hoger				

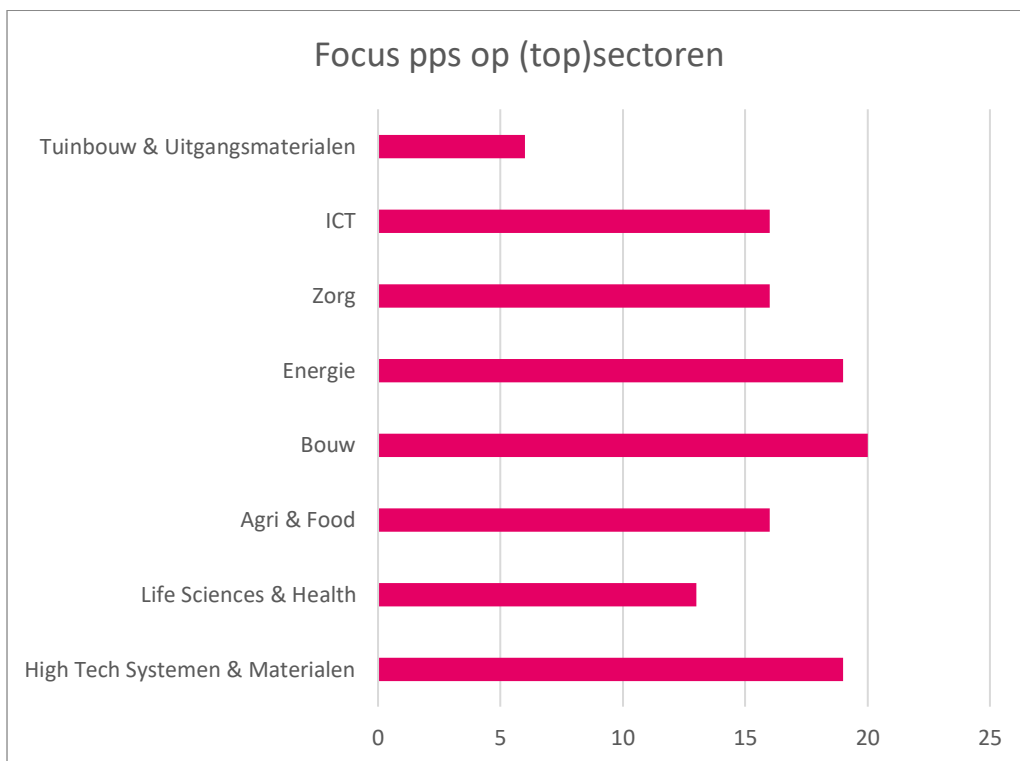
Prognose kwantitatieve resultaten pps door opschaling (groeipad)*				
Sector	Huidig aantal	Bereik studenten + werknemers (potentieel)	Bereik studenten + werknemers (exponentieel)	
Mbo	200	600	120.000	
Hbo	60	1000	60.000	

¹⁰ De kwantitatieve onderbouwing is afkomstig uit de impactmeting 2019 van Katapult onder 192 samenwerkingsverbanden. In juli 2021 komen de data beschikbaar van de impactmeting 2021 onder 250 samenwerkingsverbanden.

* deze prognose is gebaseerd op een vijftal voorbeelden van succesvolle pps'en in mbo en hbo die hun netwerken en portfolio's verdiepen en verbreden (over grenzen van onderwijsdomeinen, economische sectoren en regio's heen). Het betreft: Deltaplatform, CHILL, CIV Water, CoE Biobased Economy, TechWise Twente.

2. Financier gericht projecten waarin (informele) scholing plaatsvindt in relatie tot maatschappelijke uitdagingen als klimaat, zorg, bouw, energietransitie, digitalisering.

Pps'en zijn vraaggestuurd, en komen alleen tot stand wanneer er voldoende bedrijven in investeren. Juist in deze sectoren presteert Nederland op het terrein van voldoende geschoold personeel nog onder de maat (Schwab, 2019).



3. Selecteer projecten die bewezen succesvol zijn geweest de afgelopen jaren en bewezen in staat zijn om op te schalen. De totale omvang van het fonds komt hiermee op 500 miljoen.

De impactmeting van Katapult onder samenwerkingsverbanden die sinds 2015 om de twee jaar plaatsvindt, laat grofweg zien dat ongeveer 1/3 van de pps'en zeer succesvol is en in staat is om op te schalen. Selectie van de projecten moet op basis van het huidige *track-record* (aantal betrokken bedrijven, cofinanciering, bereik van deelnemers), in combinatie met de groeipotentie (potentiële partners, aanverwante opleidingen, activiteiten aanbod).

Op een huidig totaal van zo'n 400 pps'en komt dit neer op **ruim 130** samenwerkingsverbanden.

In deze samenwerkingsverbanden is een investering van minimaal zes jaar noodzakelijk. Uitgaande van de opschaling van 1/3 van de samenwerkingsverbanden in de bovengenoemde sectoren, met een investering tussen de 3 en 5 miljoen per pps, is een fonds nodig van 500 miljoen voor zes jaar.

Het budget voor opschaling is geraamd op zo'n 3 tot 5 mln. per pps voor een periode van 6 jaar, variërend naar gelang de omvang van de pps. Dit is gebaseerd op de huidige omzet van pps'en van resp. € 2,4 mln.€ en € 10 mln., in mbo en hbo (obv. mediaan). Van deze omzet wordt gemiddeld 60% door de regionale partners ingebracht, de overige 40% komt (nu nog) uit rijkssubsidies.

Budget per initiatief voor 6 jaar*	Aantal initiatieven	Totaal budget	Middelen uit Groiefonds (40%)	Cofinanciering regionale partners (60%)
€ 3,9 mln.	130	€ 1.250.mln.	€ 500 mln.	€ 750 mln.
<i>* 21% van de pps'en is actief in hbo; 79% in het mbo. Het voorgestelde budget betreft een gewogen gemiddelde.</i>				

4. Financier in opschaling: noodzakelijke opleidingsapparatuur, het uitlokken van meerjarig financieel commitment van deelnemende bedrijven, en coördinatiekosten in de regio:

De exploitatie van activiteiten binnen samenwerking moeten worden gedragen door de huidige partners, en is ook ruimschoots mogelijk. Dit fonds betreft dan ook nadrukkelijk de cofinanciering die noodzakelijk is voor opschaling. Uit de probleemanalyse blijkt namelijk dat voor opschaling een gerichte investering nodig is op de volgende drie elementen:

- 1) Vraagsturing is cruciaal, en hangt samen met het (financieel en inhoudelijk) commitment van deelnemende bedrijven¹¹. Door een toeslag te geven aan bedrijven wanneer zij zich *meerjarig* financieel committeren, leidt dit tot betere vraagsturing en activiteiten die daadwerkelijk relevant zijn voor het bedrijfsleven (en met name mkb);
- 2) In de betreffende sectoren zijn de kosten van fysieke infrastructuur en van opleidingsapparatuur te hoog om gedragen te kunnen worden door het onderwijs of bedrijfsleven alléén. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om simulatie van

¹¹ Commitment van bedrijven blijkt cruciaal voor blijvende vraagsturing en het voorkomen van doelverschuiving naar de onderwijsinstelling. Continue focus op deze vraagsturing leidt er in de praktijk toe dat pps'en zich niet te nauw focussen op intieel onderwijs, maar zich juist ook richten op omscholing, bijscholing en innovatie. Zie o.a. McQuaid, R.W. (2000), Moerman (2020)

windmolenparken, energienetten en zorginnovaties. Om deelnemers (studenten én werknemers) goed te kunnen opleiden, zijn gedeelde opleidingsfaciliteiten belangrijk om in te investeren. De (langjarige) exploitatie van deze gedeelde faciliteiten ligt overigens al bij de huidige partners, er zijn hier al diverse goede voorbeelden van.¹²

- 3) Capaciteit om samenhang en coördinatie in de regio te realiseren. Deze kosten vallen 'tussen' partijen in, en dat zorgt er mede voor dat veel initiatieven dubbelop worden gestart en weinig samenhang vertonen. Andere financieringsregelingen hanteren alléén de vergoeding voor bijvoorbeeld opleidingskosten, waardoor versnippering en concurrentie juist wordt versterkt.

5. Om dead weight loss te minimaliseren, wordt in de uitwerking van het fonds gevraagd aan succesvolle pps'en om een gericht voorstel in te dienen voor opschaling.

Na 10 jaar is er veel ervaring met succesvolle en minder succesvolle pps'en. Aan de hand van (a) de bovengenoemde sectoren, (b) het criterium van goede regionale landelijke spreiding, en (c) bewezen succesvolle samenwerking, wordt gericht gevraagd om een regionaal voorstel voor opschaling. Hierbij is veel ruimte voor regionale invulling, maar staan een aantal kerncriteria centraal waarvan is gebleken dat deze noodzakelijk zijn bij een succesvol project. Deze omvatten:

- de mate van gedeeld eigenaarschap, blijkend uit commitment op het terrein van inhoud, financiën, en governance;
- De focus op een specifieke maatschappelijke uitdaging en de concrete bijdrage (aantal bedrijven, studenten, deelnemers) die het samenwerkingsverband daaraan levert en verwacht te kunnen leveren.

TOT SLOT: CONSORTIUM VAN OVERHEDEN, ONDERWIJS EN BEDRIJFSLEVEN

Dit voorstel wordt ondersteund door een brede coalitie van regionale overheden, onderwijsinstellingen en bedrijfsleven, die al jaren investeren in deze ontwikkeling. De afgelopen maanden is door een representatie hiervan hard gewerkt om de verduurzaming en opschaling van deze netwerken concreet vorm te geven.

Specifiek is inhoudelijk voortgebouwd op:

1. De denktank toekomst van publiek-privaat samenwerken (zie bijlage 1) onder leiding van Hans de Jong (president Philips NL), met deelnemers uit (bestuurlijk) mbo, hbo,

¹² Zie bijvoorbeeld de Duurzaamheidsfabriek in Dordrecht, de Chemelot Campus in Heerlen en de Watercampus in Friesland.

bedrijfsleven én ervaringsdeskundigen uit de pps'en, waarin wordt gepleit voor het opschalen van de huidige succesvolle aanpak;

2. Ruim 60 innovatieve ideeën van in totaal 250 mkb ondernemers die projecten uitvoeren om de *skills gap* voor hun bedrijf op te lossen (MKB!dee);
3. De eindevaluatie van het Regionaal investeringsfonds mbo, waaruit blijkt dat investeren in deze samenwerking aantoonbaar leidt tot een verbetering in de aansluiting onderwijs-arbeidsmarkt;
4. De diverse analyses en impactmetingen van Wij Zijn Katapult;
5. De Europese insteek van deze aanpak via Centres of vocational excellence, waarin de komende jaren 400 miljoen wordt geïnvesteerd in regionale skills ecosystemen die vervolgens Europa-breed met elkaar worden verbonden (zoals diverse water-, zorg- en techniekclusters);
6. De input en het meelesen van regionale overheden, specifiek Noord Holland en Noord Nederland, waar een belangrijke taak ligt om de regionale samenhang en prioritering te begeleiden, en soms met de onmogelijke taak zitten om de stortvloed aan maatregelen in goede banen te leiden.

BRONVERMELDING

- Denktank Toekomst van publiek-privaat samenwerken, *Visiedocument toekomst van publiek-privaat samenwerken in het beroepsonderwijs 2030*, Den Haag.
- Dialogic and Ecorys (2020), *Eindevaluatie Regionaal Investeringsfonds mbo 2014-2018*. Utrecht.
- European Commission (2020). *Commission presents European Skills Agenda for sustainable competitiveness, social fairness and resilience*. Brussels.
- Katapult (2019). Impact en meerwaarde van samenwerking tussen beroepsonderwijs en bedrijfsleven 2017-2019. Den Haag.
- Manyika, J. (2017). *Technology, jobs, and the future of work. Executive Briefing. McKinsey Global Institute*.
- McKinsey and company (2018), *Shaping the future of work - Skills deep-dive. Country perspective: The Netherlands*.
- McQuaid, R.W. (2000), *The Theory of Partnerships - Why have Partnerships*, in: Osborne, S. (ed.), *Public-Private Partnerships: Theory and Practice in International Perspective*. Londen: Routledge: 9-35.
- Moerman, P. F. (2020). *Governance regimes and problem-solving capacity: Public-private partnerships in Dutch vocational and higher education*.
- PWC (2021). *How to make vulnerable jobs ready for the future. Realigning people between industries or regions*. <https://www.pwc.nl/nl/actueel-publicaties/assets/pdfs/how-to-make-vulnerable-jobs-ready-for-the-future.pdf>
- Samenwerkingsverband Noord-Nederland (2021), *Internetconsultatie Wet Nationaal Groeifonds*, Leeuwarden
- Schwab, K. (2019). *Global Competitiveness Report 2019. Switzerland: World Economic Forum*.
http://www3.weforum.org/docs/WEF_TheGlobalCompetitivenessReport2019.pdf
- Sociaal Economische Raad (2021), overzicht regionale projecten:
<https://www.ser.nl/nl/thema/leven-lang-ontwikkelen/regionale-projecten>.
- Techniekpact (2021). *Oproep vanuit het Techniekpact voor het nieuwe kabinet*.
<https://admin.techniekpact.nl/uploads/techniekpact/originals/83609ca9-224b-4927-9fcf-62c89c90a936.pdf>
- Topsectoren (2021), *Human Capital, het hart van missiegedreven topsectoren en innovatiebeleid(MTIB). Oproep human capital in volgend kabinet*. Den Haag.
- Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid (WRR) (2013). *Naar een lerende economie. Investeren in het verdienvermogen van Nederland*. Amsterdam, The Netherlands: Amsterdam University Press.

BIJLAGEN

- Denktank toekomst van publiek-privaat samenwerken: [visiedocument](#).
- [Steunbetuiging Noordelijke Scholingsalliantie](#).